

Yleiskuva köyhyyden kehityksestä Suomessa vuosina 1990–2002¹

Artikkelissa tarkastellaan erilaisia köyhyysmittareita, joista useimmat osoittavat köyhyyden Suomessa lisääntyneen 1990-luvun alun laman jälkeen.

Ippo Suoniemi
Tutkimuskoordinaattori
Palkansaajien tutkimuslaitos
ilpo.suoniemi@labour.fi

Liki kaikissa yhteiskunnissa köyhyyden vähentämistavoite yhdistää laajat kansalaispiirit. Köyhyyden torjuminen edellyttää ilmiöalueen ymmärtämistä, sen kuvaamista ja niiden mittareiden valintaa, joiden perusteella köyhyys ja köyhät tunnistetaan. Vaikka tavoite

¹ Kiitän Marja Riihelää ja Risto Sullströmiä tämän artikkelin empiiristen laskelmien teosta. Apu oli korvaamaton sillä kriittisellä hetkellä, jolloin oma laskentajärjestelmäni oli käyttökelvoton.

köyhyyden vähentämisestä on yhteinen, niin jo kysymys, miten köyhyyttä on mitattava, jakaa mielipiteitä. Tavanomaisesti köyhyys määritellään asettamalla minimivaatimustaso niille kotitalouden käytössä oleville resursseille, esimerkiksi tuloille, joilla perustarpeet saadaan tyydytettyä. Tämä minimitaso määrää köyhyysrajan, ja ne, joiden resurssit eivät yllä köyhyysrajaan, määritellään köyhiksi.

Vaikka edellä kuvattu köyhyysrajan määrittelyperiaate on suoraviivainen, on köyhyyden mittaaminen osoittautunut vaikeaksi eikä siinä ole yhteisesti sovittuja vakiokäytäntöjä. Se, mitä perustarpeisiin liitetään, vaihtelee eri aikoina ja eri alueilla, riippuen paitsi talouden kehitystasosta myös yhteisön sosiaalisista normeista ja arvoista. Köyhyysraja voidaan asettaa subjektiivisesti, absoluuttisena tai suhteellisenä. Kiistaa aiheuttaa jo kysymys siitä, olisiko köyhyys nähtävä absoluuttisena vai suhteellisenä. Esimerkkinä tästä on Amartya Senin (1983, 1985) ja Peter Townsandin (1985) käymä kipakka keskustelu.

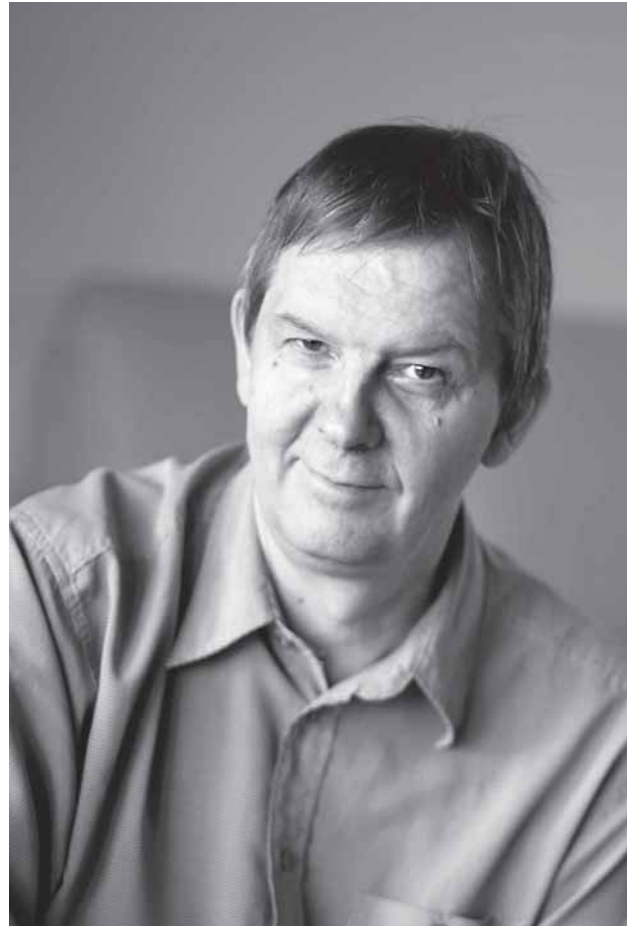
Absoluuttinen näkökulma tuntuu monista tärkeämmältä ja perustavalta tavolta arvioida köyhyyttä. Rawls (1971) näkee erityisen tärkeänä taata kaikille sellaisten primäärihyödykkeiden saanti, jotka takaavat perustarpeiden tyydyttämisen. Absoluuttisesta näkökulmasta korostuu myös tarve vaikuttaa suoraan ihmisen kykyihin ja mahdollisuuksiin olla toimiva ja päätöksiin kykenevä yksilö. Huomion kohteena ovat olosuhteet ja toiminta työmarkkinoilla, koulutuksessa, sosiaalisessa elämässä ja kansalaisena. Tämä Senin ”capability”-lähestymistapa tarjoaa keinon yhdistää absoluuttinen ja relatiivinen näkökulma.

Liiallisen yksinkertaistuksen uhallakin Sen (1992) kiteytti köyhyyden absoluuttiseksi käsitteeksi kykyjen ja valmiuksien tasolla, mutta toisaalta köyhyys ilmenee usein suhteellisenä tarkasteltaessa hyödykkeiden saantia ja mahdollisuuksia niiden käyttöön. Suhteellinen deprivatio taloudellisten mahdollisuuksien tai käytettävissä ole-

vien tulojen suhteen voi johtaa absoluuttiseen deprivatioon toimintakykyisyyden ja -valmiuksien tasolla. ”Maassa, joka on suhteellisesti rikkaampi, tarvitaan vastaavasti enemmän tuloja sellaisten hyödykkeiden hankkimiseksi, jotka mahdollistavat yhteiskunnallisesti saman tasoisen sosiaalisen toiminnon. Tällainen toiminto on esimerkiksi ’julkisudessa esiintyminen ilman häpeän tunnetta’”. Vastaavat näkökohdat soveltuvat myös toimintoon ’osallistuminen yhteisön arkielämään’ (Sen 1992).

Yhdysvalloissa käytetty virallinen köyhyysraja määrätään absoluuttiselta perustalta. Myös Maailmanpankki arvioi koko maailman köyhyyttä yhteistä absoluuttista rajaa käyttäen. OECD:n aloittama ja Länsi- ja Pohjois-Euroopan omaksuma käytäntö perustuu puolestaan suhteelliseen köyhyysrajaan, jossa raja määritellään osuutena keskimääräisestä tulotasosta. Tässä artikkelissa käytettävä köyhyysraja määritellään suhteellisenä: puolet mediaanitulosta.

Vaikka köyhyysrajan asettamisperiaate on kiinnitetty, liittyy köyhyyden määrittämiseen useita hankalia lisäkysymyksiä, jotka vaativat käytännön ratkaisuja. Miten eri kokoisia ja rakenteeltaan eroavia kotitalouksia verrataan? Perheen koon, lasten lukumäärän ja viitehenkilön iän vaikutus voi hyvin olla erilainen köyhyysrajan alapuolella kuin mediaaniperheen elintasona määrättäessä. Eri perheiden tulot muunnetaan yhteismitallisiksi Suomessa yleisesti käytetyn ns. OECD:n vanhan ekvivalenssiskaalan avulla. Näin säilytetään vertailtavuus muihin tutkimuksiin. Tässä

Ilpo Suoniemi toimii julkisen talouden tutkimuskoordinaattorina Palkansaajien tutkimuslaitoksessa ja on viimeaikaisissa tutkimuksissaan keskittynyt tulonjakoon ja hyvinvointipalveluihin.

kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon yksi ja seuraavat aikuiset painon 0,7. Kunkin lapsen paino on 0,5. Näin tyypiperheen, jossa on kaksi aikuista ja kaksi lasta, saaman 27 000 euron tulon oletetaan takaavan kotitalouden kaikille neljälle jäsenelle saman elintason kuin yksinäisen saama 10 000 euron tulo.

Riihelä ym. (2004) tarkastelevat köyhyyden kehitystä perusteellisesti soveltaen useita vaihtoehtoisia, järkevästi asetettuja köyhyysrajoja ja ekvivalenssiskaaloja. Kvalitatiivisesti arvioiden kuva köyhyyden kehityksestä säilyy, vaikka esimerkiksi köyhien lukumäärä tai köyhien väestökoostumus luonnollisesti muuttuvat, kun köyhyysraja vaihdellaan.

Köyhyysmitoista

Edelleenkin on useita eri mahdollisuuksia arvioida köyhyyttä ja mitata sen laajuutta. Yleisimmässä käytössä on *päälukumitta* (H),

$$H = (1/n) \sum \mathbf{1}(y_i < z), \quad (1)$$

jossa yksinkertaisesti lasketaan niiden henkilöiden osuus koko väestöstä n, joiden (ekvivalenssiskaalalla painotetut) käytettävissä olevat tulot (y_i) jäävät köyhyysrajan (z) alapuolelle.² Tämän mittarin ongelmana on, ettei sillä, miten kauaksi köyhän tulot köyhyysrajasta jäävät, näytä olevan merkitystä. Poliitiikan ohjenuorana kriteeri on luonnollisesti riittämätön. Tästä syystä mittarin laaja suosio on ällistyttävää (Sen 1976). Tosin Atkinson (1998) on puoltanut päälukumittaa: jos minimitulo on ihmisille kuuluva perusoikeus, niin mittari kertoo suoraan niiden lukumäärän, joilta tämä oikeus jää toteutumatta.

Vaihtoehtona päälukumitalle, jota kuitenkin tilastoidaan vähemmän laajalti, on *köyhyyskuilu* (HI)

$$HI = (1/n) \sum \mathbf{1}(y_i < z)(z - y_i)/z \quad (2)$$

Tämä mittari yhdistää köyhien väestöosuuden H ja keskimääräisen köyhyyskuilun $I = (z - y_i)/z =$ tulojen suhteellinen etäisyys köyhyysrajasta) suuruuden. Näin mitan perusteella voidaan karkeasti arvioida köyhyyden poistamisesta aiheutuvia kustannuksia suhteessa köyhyysrajan suuruuteen.³ Näin sillä on selvää käytännön merkitystä. Tälläkin mittarilla on Senin osoittama puute, ettei se mitenkään ota

² $\mathbf{1}(y_i < z)$ on laskurifunktio, joka saa arvon 1, kun sulkeissa ilmoitettu ehto täyttyy, ja muuten arvon 0.

³ Ekvivalenssiskaalan, jolla kotitalouden tulot jaetaan, käyttö mutkistaa arvioita, mutta jos kaikissa kotitalouksissa olisi vain yksi henkilö, niin yhden prosentin köyhyyskuilu vuonna 2002, jolloin köyhyysraja oli 7 700 euroa, vastasi 77 euroa. Tämän suuruinen keskimääräinen tulonsiirto tarvittaisiin nostamaan köyhät täsmälleen köyhyysrajalle.

huomioon köyhyyden erilaisuutta. Yhden euron merkitys on köyhyyden poistamista arvioitaessa täsmälleen yhtä suuri riippumatta siitä, annetaanko se kaikkein köyhimmälle vai juuri ja juuri köyhyysrajan alapuolelle jäävälle.

Senin esittämä vaihtoehto ottaa huomioon köyhyyden syvyyden. Siinä köyhyyttä painotetaan köyhien välisin tulovertailuin. *Senin köyhyysindeksi* käyttää köyhien tuloista laskettua Gini-kerrointa. Tälle vaihtoehtoinen on Fosterin, Greerin ja Thorbecken (1984) esittämä luokka *FGT-indeksejä*, joissa tulonjako otetaan huomioon painottaen köyhyyskuilua sen suuruuden perusteella. Suosittu erikoistapaus perustuu köyhien tuloista laskettuun *variaatiokertoimeen*

$$P_2 = H(I^2 + (1-I)^2 C^2) \quad (3)$$

jossa I on kuten yllä ja C on köyhien tuloista laskettu variaatiokerroin.⁴

Valitettavasti nämä köyhyysindeksit eivät ole saavuttaneet tilastoviranomaisten keskuudessa yhtä laajaa suosiota kuin niiden suorat tuloeroja kuvaavat vastineet, joista yksi esimerkki on Gini-kerroin. Vaihtoehdoilla (1) ja (2) on selviä puutteita, ja niiden etuna on lähinnä laskennan helpous.

Mittareilla (1), (2) ja (3) on kuitenkin yhteinen ominaisuus, josta on selvää etua köyhyyden kehitystä tarkasteltaessa. Köyhyysmitat voidaan hajottaa additiivisesti eri väestöryhmien suhteen. Siis jos köyhyyttä tarkastellaan erillisissä väestöryhmissä i , $i = 1, \dots, n$, ja köyhyysmitan arvo ryhmässä i on P_i ja ryhmän väestöosuus on s_i , niin koko väestön köyhyysmitan P arvo saadaan painotettuna keskiarvona

$$P = \sum s_i P_i, \quad (4)$$

⁴ Variaatiokerroin saadaan jakamalla keskihajonta keskiarvolla.

Tarkasteluissa havaintoyksikköinä ovat yksilöt. Niinpä esimerkiksi päälukumittarimme kertoo, kuinka monta prosenttia väestöstä kuuluu sellaiseen kotitalouteen, joka on köyhä. Tässä artikkelissa köyhiä ovat ne, joiden kulutusyksikköä kohti laskettu tulotaso alittaa köyhyysrajan, joka on 50 prosenttia vastaavasta mediaanihenkilön tulotasosta.

Köyhyyden kehitys vuosina 1990–2002

Seuraavassa keskitytään yleiskuvaan köyhyyden kehityksestä sekä siihen, miten köyhyyden rakenne on muuttunut tarkasteltaessa sosioekonomisen aseman mukaan määriteltyjä väestöryhmiä. Kuviossa 1 on esitetty 1990-luvun kehitys käyttäen köyhyysmittareina päälukumittaa H, köyhyyskuilua HI ja FGT-mittaria P_2 . Lisäksi kuviossa on ylimpänä käyränä (asteikko oikealla) esitetty yhden henkilön reaalin köyhyysraja, joka on laskettu vuoden 2002 rahassa. Laskelmat perustuvat tilastokeskuksen tulonjaon otosaineistoihin.

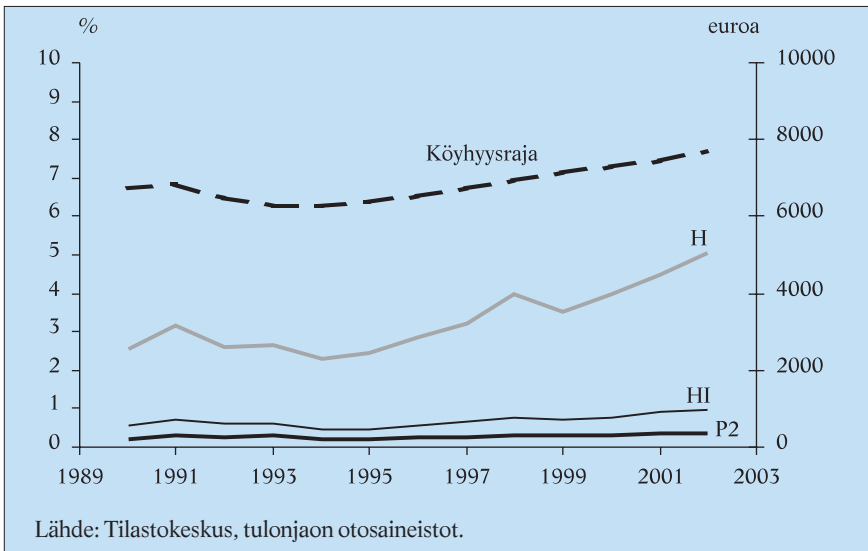
Kotitalouksien tulokehitys oli 1990-luvulla epäyhtenäistä (ks. esimerkiksi Suoniemi 2002). Laman aikana vuosina 1990–1994 kotitalouksien tulot laskivat voimakkaasti. Tämä näkyy suoraan köyhyysrajan kehityksessä, joka noudattaa mediaanikotitalouden tulokehitystä. Tuolloin myös suhteellinen köyhyys lieventyi kaikilla mittareilla arvioituna.

Työttömyyden lisääntyessä ja palkkatulojen supistuessa tulonsiirrot saivat entistä suuremman roolin tulonmuodostuksessa. Tulonsiirroilla turvattiin työttömien elintaso, ja näin pienituloisten ja työttömien tulot alenivat vähemmän kuin mitä taloudessa keskimäärin.

Laman jälkeen, kansantalouden kääntynyt nopeaan kasvuun, suhteellinen köyhyys alkoi lisääntyä. Vaikka tuol-

Suhteellinen köyhyys väheni laman aikana mutta lisääntyi sen jälkeen.

Kuvio 1.
Suhteellisen köyhyyden kehitys Suomessa, 1990–2002.

loin myös työllisyyden kehitys oli suotuisaa, eivät kaikki päässeet nauttimaan kasvun hedelmistä. Köyhyys yleisty suhteellisen tasaista vauhtia niin, että päälukumittarilla arvioituna köyhien väestöosuus oli 2000-luvun alussa kaksinkertainen vuoteen 1990 verrattuna. Vuonna 2002 noin 260 000 henkilöä kuului kotitalouksiin, jotka näin määritellään köyhiksi, kun vastaava luku oli 128 000 vuonna 1990. Köyhyyskuilun (HI) ja FGT-mittarin (P_2) kehitys seurasi suhteellisen hyvin päälukumitan (H) kehitystä.

Sosioekonomisen aseman vaikutus köyhyteen

Tarkastellaan seuraavaksi työmarkkina- ja ammattiaseman perusteella määriteltäjä väestöryhmiä ja miten köyhyyden rakenne muuttui. Väestöryhmät on määriteltä kotitalouden viitehenkilön eli sen eniten ansaitsevan jäsenen sosioekonomisen aseman perusteella. Erotellaan kahdeksan eri ryhmää: yrittäjät, ylemmät toimihenkilöt, alemmat toimihenkilöt, työntekijät, opiskelijat, eläkeläiset, työttömät ja jäännösryhmä muut.

Köyhyysmittarien kehitys voidaan dekomponoida väestöryhmien suhteen. Näin köyhyyden kehitystä voidaan tarkastella sekä ryhmän sisäisen kehityksen perusteella että sen perusteella, miten väestöryhmän koko muuttui. Esimerkiksi pääluvun perusteella arvioitu köyhyys voi muuttua näiden kahden vaikutuskanavan kautta seuraavasti. Ensinnäkin köyhyys väestössä lisääntyy, jos sellaisen ryhmän väestöosuus kasvaa, jossa köyhyys on keskimääräistä yleisempää. Toisaalta köyhyys lisääntyy ryhmän köyhyysriskin nousun myötä, vaikka ryhmän koko säilyy ennallaan. Taulukossa 1 on esitetty ryhmien väestöosuudet kolmivuotisjaksoittain. Väestöryhmän kokonaisvaikutus köyhyyden kehitykseen saadaan yhdistämällä taulukkojen 1 ja 2 vastinparit.

Suomessa merkittävä muutos oli työttömyyden nopea kasvu 1990-luvun alun laman aikana. Vaikka työttömien (tässä yli 6 kuukautta vuoden aikana työttöminä olleet) määrä alentuikin 1990-luvun loppupuoliskon ripeän talouskasvun aikana, on se edelleenkin selvästi korkeammalla tasolla kuin vuonna 1990. Väestön ikääntymässä on eläkeläisten väestöosuus kas-

vanut. Myös opiskelijoiden väestöosuus on kasvanut, ja toisaalta yrittäjien määrä on maatalousyrittäjien osalta jonkin verran alentunut.

Taulukossa 2 on esitetty näiden ryhmien köyhyysriskin kehitys. Ylempien toimihenkilöiden köyhyysriski on minimaalinen, eikä se ole tarkasteluvuosina muuttunut. Vaikka myös alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden köyhyysriski on suhteellisen matala, on se kuitenkin kohonut tarkastelujakson aikana. Työtekevien köyhyys ei näyttäydä näiden lukujen valossa erityisen polttavana ongelmana, mutta työssäkäynti yhdistyy matalaan tulotason selvästi useammin kuin 1990-luvun alussa.

Työttömien köyhyysriski on noussut tuntuvasti. Nopean talouskasvun aikana työttömien tulot jäivät selvästi jälkeen muiden tulokehityksestä. Yhtäältä ansiosidonnaisen työttömyysturvan ehtoja tiukennettiin, ja toisaalta vähimmäisetuuksien nimellinen taso kehittyi hitaasti. Samalla yhä useampi pitkäaikaistyötön putosi ansiosidonnaiselta työttömyysturvalta peruspäivärahalle tai työmarkkinatuelle. Vaikka talouskasvu 2000-luvulla hidastui, kehitys suunta jatkui niin, että työttömien köyhyysriski läheni jo 30 prosenttia vuonna 2002. Työttömien köyhyysriskin kasvu onkin selvästi tärkein köyhyyden yleistymistä selittävä tekijä (taulukko 2).

Eläkeläisten köyhyysriski on sitä vastoin selvästi alentunut. Merkittävänä syynä tähän on työeläkejärjestelmän kypsyminen. Tämän seurauksena yhä useampi eläkeläinen nauttii ansiosidonnaisesta eläketurvasta, joka takaa sosiaaliturvan vähimmäistasoa selvästi paremman toimeentulon (Suoniemi 2002). Talouslaman aikana eläkeläisten suhteellinen asema jopa parani, koska eläkkeiden taso oli sidottu aiempaan, lamaa edeltävään tasoon ja työikäisten tulot samaan aikaan pieneivät. Tästä syystä eläkeläisten köyhyysriski oli vuonna 1993 silmiinpistävän matala.

Opiskelijoiden köyhyysriski on korkea. Opiskelijoiden tulot muuttuvat

Taulukko 1.
Ryhmien väestöosuudet kotitalousaineistossa.

Sosioekonominen asema	Väestöosuudet (%)				
	Vuosi 1990	1993	1996	1999	2002
Yrittäjät	13,13	11,403	10,846	10,456	10,709
Yl. toimihenkilöt	16,194	14,955	15,755	17,803	18,839
Al. toimihenkilöt	19,446	19,861	19,067	19,075	18,981
Työntekijät	30,124	22,26	23,068	23,527	22,69
Opiskelijat	1,235	1,916	2,35	2,365	2,621
Eläkeläiset	18,38	19,809	20,877	20,348	20,673
Työttömät	0,625	8,019	6,84	5,106	4,332
Muut	0,864	1,778	1,197	1,321	1,155

Lähde: Tilastokeskus, tulonjaon otosaineistot.

Taulukko 2.
Köyhyysriski eri väestöryhmissä.

Sosioekonominen asema	Päälukumitta (%)				
	Vuosi 1990	1993	1996	1999	2002
Yrittäjät	6,44	7,91	6,12	6,87	10,780
Yl. toimihenkilöt	0,24	0	0,496	0,064	0,324
Al. toimihenkilöt	0,48	0,593	0,697	0,725	1,15
Työntekijät	1,121	0,456	0,525	0,739	1,994
Opiskelijat	37,349	27,411	30,484	38,017	43,16
Eläkeläiset	2,473	0,372	1,114	1,573	1,248
Työttömät	17,703	9,068	10,493	18,926	28,993
Muut	25,54	11,646	17,55	23,442	46,541

Lähde: Tilastokeskus, tulonjaon otosaineistot.

usein merkittävästi pian valmistumisen jälkeen. Tästä syystä heidän lähinnä tilapäisinä koettuja toimeentulo-ongelmiaan ei yleensä pidetä niin tärkeinä kuin muiden ryhmien. Osa opiskelijoiden köyhyydestä selittyy myös sillä, ettei tulonjakoaineistossa ole opiskelijoiden vanhemmiltaan saamia tulonsiirtoja tai muuta taloudellista apua. Otamatta tarkemmin kantaa opiskelijoiden toimeentulo-ongelmien merkitykseen voidaan todeta, että vaikka opiskelijoiden väestöosuus on jonkin verran noussut, ei sillä kuitenkaan ole ollut ratkaisevaa merkitystä köyhyyden yleistymisessä.

Sama pätee yrittäjien köyhyysriskin nousuun, joka heijastaa osin tämän ryhmän tulojen suurta vaihtelua. Näitä merkittävämpää on pitkäaikaistyöttömien kohonnut köyhyysriski ja suh-

teellisen suuri väestöosuus 1990-luvun alkuun verrattuna. He ovat nykyisin yleensä oikeutettuja vain työttömyys-turvan vähimmäistasoon, joka ei aina täytä edes toimeentulotuen normeja.

Tästä syystä pitkäaikaistyöttömät ovat usein myös toimeentulotuen asiakkaita (Ritakallio 2001).

Taulukossa 3 esitetään FGT-mittarin P₂ kehitys. Koska ryhmäkoh-tainen kehitys noudattaa pääosin köyhyysriskin kehitystä, kiinnitetään huomio siihen, mitä eroja näissä on. Työssä käyvien (toimihenkilöryhmien ja työntekijöiden) köyhyys näyttää olevan jonkin verran lievempää kuin mitä köyhyysriskin perusteella pääteltäisiin.

”Työttömien köyhyysriskin kasvu on selvästi tärkein köyhyyden yleistymistä selittävä tekijä.”

Tämä voidaan tulkita niin, että työsäkävillä toimeentulo-ongelmat jäävät suhteellisen lieviksi. Vaikka heidän tulo-nsa jäisivät alle köyhyysrajan, niin köyhyyskuilu ja samalla köyhien väli-set tuloerot jäävät pieniksi. Työttömi-en tilanne on sitä vastoin vakavampi, ja osalle heistä köyhyysraja jää suhteel-lisen kauas. Yrittäjien ja opiskelijoiden tulot vaihtelevat varsin paljon. Tämä heijastuu ryhmien sisäiseen tulonja-koon ja näkyy myös köyhyyden syvyyt-tä arvioitaessa (taulukko 3).

Muita näkökulmia

Lapsuus, lasten hankkiminen ja vanhuus ovat elinvaiheita, jolloin toimeen-tulo-ongelmat ja köyhyysriski ovat suu-rimmillaan. Lisäksi työkyvyn menetys ja työttömyys johtavat usein ainakin tilapäisiin toimeentulo-ongelmiin. Toi-miva tulonsiirtojärjestelmä turvaa ih-misten toimeentulon ja lieventää köy-hyysriskiä. Julkisten tulonsiirtojen BKT-osuudella ja köyhyyden yleisyy-dellä onkin havaittu selvä käänteinen yhteys Euroopan unionin maissa (At-kinson 2000). Vaikka suhteellinen köy-hyys on lisääntynyt, on köyhyys Suo-messa samoin kuin muissa Pohjois-maissa edelleen vähäisempää kuin muissa EU- tai OECD-maissa (Atkin-son 1998). Myös lapsiköyhyys on ol-lut harvinaisempaa (Bradbury ja Jäntti 2001). Pitkäaikaistyöttömyys on ny-kysisin merkittävin köyhyysriskin läh-

de, ja työttömyyttä vä-hentämällä voidaan sa-malla vaikuttaa köy-hyyteen.

Suomessa köyhyyden luonne on muuttunut laman jälkeen. Ritakal-lion (2001) mukaan köyhyys esiintyy aiemp-paa useammin pysyvänä ongelmana, kun se

aiemmin oli tilapäistä ja liittyi ohime-neviin vaiheisiin. Köyhyyden kesto on pidentynyt. Siis myös näin arvioituna köyhyys on syventynyt. Alussa mainit-tiin lyhyesti myös omiin subjektiivisiin

*Taulukko 3.
FGT-mittarilla arvioitu köyhyys eri väestöryhmissä.*

Sosioekonominen asema	FGT-mitta				
	1990	1993	1996	1999	2002
Yrittäjät	0,863836	1,221529	0,731663	0,979307	1,387665
Yl. toimihenkilöt	0,004	0	0,016	0,001	0,001
Al. toimihenkilöt	0,014	0,028	0,011	0,01	0,025
Työntekijät	0,039	0,001	0,018	0,02	0,059
Opiskelijat	3,452	3,866	3,093	4,058	3,605
Eläkeläiset	0,141	0,002	0,272	0,104	0,078
Työttömät	1,623	0,506	0,212	0,899	1,435
Muut	2,127	1,774	1,064	1,01	3,064

Lähde: Tilastokeskus, tulojaon otosaineistot.

arvioihin perustuva köyhyysmittaus. Menetelmään liittyy luonnollisesti ongelmia, sillä eri kyselytekniikat, kysymysten esitystavat ja lomakkeen suunnitteluerot voivat aiheuttaa liiallista mittauserkkyyttä ja vääristymiä. Toisaalta ei ole myöskään syytä ylenkatsoa tietoa siitä, miten ihmiset itse kokevat oman asemansa muuttuneen. Suomessa myös subjektiivisesti koettu taloudellinen ahdinko on noussut laman jälkeen (Ritakallio 2001).

Tulojen tarkastelu ei ole välttämättä riittävää köyhyyttä arvioitaessa. Vaikka tulot kertovat, mitä taloudellisia resursseja on kotitalouden käytössä, voi pelkästään lyhyen ajanjakson, esimerkiksi yhden vuoden tuloihin perustuva köyhyys liioitella tilapäisen tulonmenetyksen merkitystä. Kulutus antaa käyttökelpoisen ja vaihtoehdoisen mittausperustan. Teoreettisin perustein kulutuksen käyttöä voi joissakin tilanteissa pitää jopa suositeltavampana. Kulutus voi paljastaa mahdollisuuden ylläpitää kohtuullista elintasoja, vaikka kotitalous on kokenut äkillisiä mutta tilapäiseksi koettuja tulonmenetyksiä. Näin voidaan välttää tilapäisen tulovaihtelun aiheuttama ”väärin luokittelu”. Lisäksi kulutustiedon avulla voidaan huomioida kiinnittää myös kulutusrakenteeseen ja sitä kautta yksilön mahdollisuuksiin toimia työmarkkinoilla, koulutuksessa ja sosiaalisessa elämässä ilman yksityiskohtaista tietoa elinoloista.

Myös kulutusmittareilla on puutteen- sa, eikä kulutuksesta ole yleensä saa-

tavilla edes niin pitkäkestoista tietoa kuin tuloista. Riihelä ym. (2004) tarkastelevat ansiokkaassa tutkimuksessaan sekä tuloihin että kulutukseen perustuvaa köyhyyttä ja vertaavat näin saatuja tuloksia. Valitettavasti aineistoperusta ei nykyisin anna mahdollisuutta liittää julkisista, pääosin maksuttomista hyvinvointipalveluista saatavaa etua köyhyyden arviointiin. Asiakasmaksujen yleistymisellä on ollut merkitystä erityisesti pienituloisten toimeentulon kannalta. Asiakasmaksujen ja palveluiden käytön laajuuden huomioiminen

voi hyvinkin muuttaa sitä kuvaa, joka saadaan pelkkien tulo- tai kulutustietojen perusteella.

Perustellusti voidaan painottaa, ettei köyhyys ole pelkästään pienituloisuutta, vaan myös varallisuusasemalla on tärkeä merkitys. Varallisuus ei ole pelkkä tulonlähde, vaan varallisuus antaa taloudellista turvaa ja varmemman pohjan tulevaisuuden suunnitelmille. Omistaminen takaa palveluvirran asunnosta, kulkuvälineistä ja muista kestopulutusyödykkeistä, ja velkaantuminen puolestaan vähentää taloudellista liikkumavaraa ja lisää toimeentuloon liittyvää riskiä. Varallisuuden merkitys korostuu sekä tulonsiirtojärjestelmiä karsittaessa että tulojen kasvessa.

Koska varallisuus jakautuu väestössä huomattavasti epätasaisemmin kuin tulot ja merkittävä osa väestöstä on käytännössä ilman varallisuutta, niin pelkästään tuloihin perustuva tarkastelu voi johtaa myös suhteellisen köyhyyden aliarvioimiseen. Lisäksi köyhyyden rakenne muuttuu. On luontevaa odottaa, että varallisuuden huomiointi vähentää jonkin verran arviota vanhusten köyhyysriskistä. Va-

Ilo Suoniemen mielestä pitkäaikaistyöttömät ovat uhanalaisin ryhmä köyhyyttä arvioitaessa. Toimenpiteet, jotka auttavat heidän työllistymistään ja/tai turvaavat heidän toimeentulonsa, ovat avainasemassa köyhyyttä torjuttaessa.

rallisuuden tarkastelu voi paljastaa ryhmiä, jotka ovat erityisen alttiita vakaaville köyhyysongelmille. Tänä vuonna kerättävä varallisuustutkimuksen aineisto antaa siis arvokasta lisätietoa. ■

KIRJALLISUUS

Atkinson, A. B. (1998), *Poverty in Europe*, Oxford: Blackwell.

Atkinson, A. B. (2000), *A European Social Agenda: Poverty Benchmarking and Social Transfers*, CAE Working Paper, June 2000.

Bradbury, B. & Jäntti, M. (2001), *Child Poverty Across Twenty-five Countries*, teoksessa, Bradbury, B. & Jenkins, S. & Micklewright, J. (Eds.), *The Dynamics of Child Poverty in Industrialised Countries*, Cambridge: Cambridge University Press 62–91.

Foster, J. & Greer, J. & Thorbecke, E. (1984), *A Class of Decomposable Poverty Measures*, *Econometrica*, 52, 761–766.

Jäntti, M. & Ritakallio, V-M. (2000), *Income Poverty in Finland 1971–95*, teoksessa Gustafsson, B. & Pedersen, P (Eds.), *Poverty and Low Income in the Nordic Countries*, Aldershot: Ashgate Publishing, 63–100.

Rawls, J. (1971), *A Theory of Justice*, Oxford: Clarendon Press.

Riihelä, M. & Sullström, R. & Tuomala, M. (2004), *On Recent Trends in Economic Poverty in Finland*, teoksessa Puuronen, V. (Ed.), *New Challenges for the Welfare Society*, Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja No. 142, 40–60.

Ritakallio, V-M. (2001), *Multi-dimensional Poverty in the Aftermath of the Recession: Finland in 1995 and 2000*, teoksessa Kalela, J. & Kiander, J. & Kivikuru, U. & Loikkanen H.A. & Simpura, J. (Eds.) *Down from the Heavens, Up from the Ashes, The Finnish Economic Crisis of the 1990's in the Light of Economic and Social Research*, VATT-julkaisuja 27:6, 411–432.

Sen, A. (1976), *Poverty: An Ordinal Approach to Measurement*, *Econometrica*, 44, 211–231.

Sen, A. (1983), *Poor, Relatively Speaking*, *Oxford Economic Papers*, 35, 153–169.

Sen, A. (1985), *A Sociological Approach to the Measurement of Poverty: A Reply to Professor Peter*

Townsend, *Oxford Economic Papers*, 37, 669–676.

Sen, A. (1992), *Inequality Reexamined*, Oxford: Clarendon Press.

Suoniemi, I. (2002), *Kotitalouksien tulot ja tulojako 1990-luvulla*, teoksessa Sauramo, P. (toim.), *Kriisistä nousuun – miten kävi kansalaisille?* Helsinki: Edita, 98–131.

Townsend, P. (1985), *A Sociological Approach to the Measurement of Poverty – a Rejoinder to Professor Amartya Sen*, *Oxford Economic Papers*, 37, 659–668.